

Mezőgazdasági termelésünk a mérlegen

Egy termelészövetkezet, egy állami gazdaság vagy akár egy falu mezőgazdasági termelését felmérni sem könnyű feladat, hát még egy tájegységet, egy vidékét vagy éppen egy országét! Nem könnyű, mert nincsenek olyan általánosan elfogadott, abszolút értékű mutatószámok, melyek kétséget kizáróan kimutathatnák a fejlődés irányát és mértékét. Habár ma a legtöbb ország világviszonylatban kidolgozott agrárstatisztikai mutatókkal és módszerekkel dolgozik, minden kételyt eloszlató adatokhoz így sem juthatunk, egyrészt, mert az egységes adatfelvétel meglehetősen újkeletű, másrészt mert az adatközlés sem folyamatos s nem is mindig hiánymentes. Ezért az alábbiakban kénytelenek leszünk néhol hosszabb időszakot felölelő és átfogóbb adatokra támaszkodni, máskor meg részadatok elemzésével megelégedni.

A felmerülhető dilemma megvilágítására elég lesz egy példa: egy ország mezőgazdasági termelését statisztikusan felmérhetjük egyszerűen a mezőgazdaságban előállított termények és termékek mennyiségével, esetleg a mennyiségek időbeli változásaival. De minden gazdasági tevékenységnek vannak más mutatói is, így például a termelés határfoka, gazdaságossága. S mivel egy ország nemzetgazdasága kerek egészet alkot, tág lehetőség nyílik a nemzetgazdaság két fő ágának: az iparnak és a mezőgazdaságnak az összehasonlítása alapján eljutni bizonyos következtetéseikig. Módszertanilag mégis helyesebbnek látszik — esetünkben — a legrealisabb és legmegközelíthetőbb utat választani: mezőgazdaságunkat saját múltjával és néhány más ország mezőgazdaságával összehasonlítva mérlegre tenni.

A fejlődés dinamikája

Romániában a múlthoz viszonyítva — bármilyen adatok alapján számolnánk is — a fejlődés kétségkívül megállapítható. Ez közhelyszerűen hangzik ugyan, de mert a bel- és külkereskedelmi tevékenység összefonódásából néha olyan jelenségek is keletkeznek, amelyek bizonyos kételyeket is támaszthatnak (például a húsellátásban mutatkozó folytonosság-hiányok), nem árt, ha idesorakoztatunk néhány adatot:

— gabonatermésünk 1966-ban az 1938. évinél kerekén 75%-kal nagyobb, s kerekén 30%-kal meghaladta a világtermelés átlagos hektárhozamát;

— az ipari növények 1938-ban a szántóterület 2,70%-át foglalták el, 1966-ban pedig 8,9%-át, márpedig az ipari növények — köztudomás szerint — a mezőgazdaság belterjességének elég megbízható mutatói;

— a takarmánynövények vetésterülete az 1938. évi 6,7%-ról 1966-ig 12,80%-ra emelkedett, ami szintén a kedvező irányú fejlődés jele;

— az állatállomány létszáma — az erre használatos mértékegységben: számossalatban kifejezve — 56%-kal nagyobb, mint 1938-ban volt.

Ha a mezőgazdaságban előállított társadalmi termék és nemzeti jövedelem dinamikáját vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 1950 óta a mezőgazdaságban előállított társadalmi termék 120%-kal több, a mezőgazdaságból származó nemzeti jövedelem pedig — ugyanabban az időszakban — 96%-kal emelkedett.

Mindezek az adatok a kétségtelen fejlődés mellett tanúskodnak. A nemzetgazdaság egészével s ezen belül az iparral való összehasonlítás eredménye azonban már nem ennyire kedvező. Ez kitűnik abból, hogy például 1955 óta a mezőgazdaság álló alapjai felhasználásának gazdasági hatékonysága csökken, de a mezőgazdaságnak a nemzeti jövedelem összességében való részesedése sem javul 1965-ig, csupán 1966-ban. Meggondolkoztató, hogy 10 évi átlagban (1956—1965) a mezőgazdaságban beruházott összegeknek csak kb. fele térült vissza az alapévhez viszonyítva többletként jelentkező értékekben (lásd N. Belli: *Considerații cu privire la eficiența agriculturii românești. Probleme economice*, 1968. 5).

Erre a jelenségre azonban már nyilván felgyeltek az illetékesek, mert 1968-ban a termelőszövetkezeti gazdaságok hitelkereteinek megállapításakor már a korábbiaktól eltérő szempontok is érvényesültek, s a beruházásokat elsősorban a gyorsabban és jobb határfokkal visszatérítő objektumok felé irányították (szőlő-, intenzív gyümölcsös-telepítés, öntözőberendezések és ármentesítő telkesítési munkák).

A mezőgazdasági termelésen belül az állattenyésztés helyzete általában kedvezőtlenebb, mint a növénytermesztésé. A mezőgazdasági össztermelés értékéből Romániában az állattenyésztésre 1966-ban 35,90% jutott, s a mezőgazdaság összes termelési kiadásából az állattenyésztés csupán takarmányozásra és almozásra 55—66%-ot emésztett fel (amihez tehát még hozzá kellene adni a beruházások törlesztésére, a munka javadalmazására fordított költségeket). Ezek szerint az állattenyésztés termelésének 10%-ára csupán a takarmányozási és almozási költségekből is 1,6—2,2% kiadás jut! Meg kell azonban állapítanunk, hogy ezen a téren a tendencia kedvező, mert a 2,2% az 1938. évi arány, az 1,6% pedig az 1961—1965. évi átlag.

Szakkörökben nem titok, hogy ebben elsősorban a nem kielégítő takarmányalap a ludas. Más kérdés azonban, hogy miért nem lehetett eddig — főként a mezőgazdaság szövetkezeti szektorában — megfelelő takarmányalapot biztosítani az állatállomány részére, vagy miért nem lehetett az állatállomány létszámát az elérhető takarmányalap szintjéhez igazítani. Egy kicsi, de konkrét példa, ami ezt igazolja, saját gazdaságunk esete: a györgyfalvi termelőszövetkezet állatállománya létszámának és tervezett termelésének fenntartásához a takarmánytermő szántóföldi terület minden hektárján 5550 takarmányegységet kellene természetünk, márpedig a fontosabb takarmánynövények közül 1 ha árpa 1600—1800 takarmányegységet, 1 ha zab 1000-et, 1 ha lucernavetés kb. 2100—2500-at, 1 ha silókukorica 2600—3400-at ad. A nagyobb baj azonban a fehérjékkel van: a termelőszövetkezetek zömének takarmányalapja fehérje-deficit, mert a gazdaságok nem képesek elég növényi fehérjét termeszteni, állati eredetűhöz pedig — a soványtej kivételével — alig jutnak.

De sok még a tennivaló a tenyészkiválasztás és az állattenyésztési munka termelékenységének fokozása terén is. A szelekciót eddig nagymértékben fékezte a hiányos takarmányozáson kívül (emiatt nem lehetett az állatok maximális tétemény-képességét megállapítani) a létszám erőltetett fenntartása és az állattenyésztésben foglalkoztatott termelőszövetkezeti tagok elméleti szakismereteinek alacsony színvonalja is.

Az állattenyésztési munka termelékenységének fokozása szintén igen időszerű, annál is inkább, mert a mezőgazdaságban foglalkoztatott aktív lakosság fejeként 7,1-szer kevesebb társadalmi terméket termelt, mint egy, az iparban foglalkoztatott személy. A mezőgazdaságon belül pedig a munka termelékenysége lényegesen rosszabb az állattenyésztésben, mint a növénytermesztésben. (Ehhez azonban még hozzáfűzhetjük azt is, hogy a növénytermesztésben belül a munka termelékenysége sokkal jobb a szántóföldi növénytermesztésben, mint a zöldségtermesztésben, a szőlészetben vagy a gyümölcsészetben.)

Egyelőre azonban még nagy különbségek vannak mind az állattenyésztésnek a mezőgazdasági össztermelésből való részesedése, mind a munka termelékenysége tekintetében az egyes mezőgazdasági egységek között, még azonos természeti viszonyok között is, például az állami és a termelészövetkezeti gazdaságok között. Kikényszerítő lehetőség tehát van még bőven, az állattenyésztés egészére s az egyes gazdaságokra vonatkoztatva egyaránt. Például a takarmányozás, a fejés, itatás gépesítése még kezdeti stádiumban van, de bizonyos előfeltételek megteremtése nélkül nem is fokozható a szükséges ütemben.

Zöldség-, gyümölcs- és szőlőtermesztésünk most készül a nagykorúsodásra. A termesztés keretei már nagyüzemiek, de a termelés technika még nagyon sok egységben teljesen kisüzemi jellegű. Legszenbetűnőbb ez a termelészövetkezeti gyümölcsösökben, ahol — különösen a meredek lejtőkre kevés megfontolással telepített gyümölcsösökben — a növényvédelmi tevékenységet kivéve a munkák zömét kézi erővel végzik. De nagyon kis mérvű a gépesítés a termelészövetkezetek zöldségeseiben és szőlőiben is, márpedig éppen a városkörnyéki zöldségtermesztő övezetben egyre súlyosabbá válik a kézi munkaerő hiánya, ami a gyors ütemű iparosítás természetes velejárója. Ez okozza azután a hiányos növényápolást és az ennek következtében előálló alacsony termésátlagokat. Csak példának említjük, hogy egyes zöldségfélék kézimunkaerő-szükséglete a termelészövetkezetekben olykor meghaladja a 200 munkaegységet hektáronként, akkor, amikor egy jól gépesített gazdaságban egy hektár búzát 2 vagy annál is kevesebb munkaegységgel lehet megművelni. Ezt az óriási különbséget pedig szinte kizárólag a gépesítés fokának különbözősége rovására írhatjuk! A legközelebbi jövő sürgős feladata tehát a zöldségtermesztés legalább bizonyos arányú gépesítése. Ez megfelelő gépek és gépi vontatású munkaeszközök tervezését és sorozatgyártását igényli.

Nálunk még 1965-ben is a lakosság aktív részének 56,6%-át foglalkoztatta a mezőgazdaság (ugyanabban az évben ez az arány Csehszlovákiában 21,1, Franciaországban 15,5, Nyugat-Németországban 10,9 és az Amerikai Egyesült Államokban 6,1% volt). Nyilvánvaló tehát, hogy a mezőgazdaság egészét s ezen belül elsősorban a zöldségtermesztést, szőlészetet, gyümölcstermesztést jól átgondolt, de gyors ütemben kell gépesíteni, mert csak így válik lehetővé a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányszámának jelentős csökkenése, a munkatermelékenység fokozódása.

Noha a mérlegkészítőnek általában nem feladata megoldásokat is keresni a mérleg kiegyensúlyozására, a maga helyén mégis meg fogjuk ezt kísérelni.

Hazánk nemzeti jövedelmében a mezőgazdaság részesedése 1965-ben 29,3% volt, s ezt az aktív lakosság 56,6%-a állította elő, vagyis a nemzeti jövedelem 1%-át a mezőgazdaságban foglalkoztatott személyeknek 1,9%-a. Ez az arány így önmagában elég jó, más kérdés azonban, milyen szinten mozog a nemzeti jövedelem az ország egy lakosára számítva.

Párhuzamok nélkül nincsen reális értékelés, mert nincsen viszonyítási rendszer. Ezt nemcsak Einstein óta tudjuk, hanem már a klasszikus mechanikából is. Ezért érzékelhető képet mezőgazdaságunk színvonaláról csak néhány összehasonlítás árán, viszonyítási rendszerbe állítás segítségével kaphatunk.

A termelőerők közül az ember a legfontosabb. A mezőgazdasági termelést — különösen az árutermelő gazdálkodás fokán — ő formálja. Ezért sem hagyható figyelmen kívül a föld és a népesség viszonya, amelyet legmegbízhatóbban a *társadalmi* (vagy közgazdasági) *népsűrűséggel* fejezhetünk ki. Ez pontosabb, mint az úgynevezett *technikai népsűrűség*, mert ez utóbbi a területegységre kivetített munkaerőmérleget adja meg, előbbi pedig a földterülethez viszonyított fogyasztási mérleget (felesleg—hiány) is tükrözi.

Igen ám, de a szükséges minimális és maximális népsűrűség a Föld különböző tájain több mint százszoros eltérést mutat, a szükséges társadalmi népsűrűséget viszont minden esetben meg lehet határozni, ha a megfelelő adatok rendelkezésünkre állnak.

Az agrárnépesség optimális létszáma a természeti erők legjobb hasznosítását és az egy főre jutó legmagasabb jövedelmet jelenti. Ezt gyakorlatilag pontosan kiszámítani lehetetlen, mert oly sok tényezőtől függ, s ezek egy része annyira változó, hogy megközelítően pontos eredményekhez is csak óriási adatfelvevő és -feldolgozó apparátussal lehetne eljutni. Ezért elégedjünk meg annyival, hogy az optimális létszám megközelítéséhez hazánkban a munka termelékenységét még jelentősen fokozni kell, mint az már a közölt adatokból is kiderül.

Ha a fontosabb mezőgazdasági termékek és termények abszolút mennyiségének alapján összeállított világranglistán helyünket keressük, az alábbi képet nyerjük:

— *Búzából* évi kb. 4 100 000 tonna termelésünkkel a nagyon előkelő 13. helyen állunk, s egyetlen olyan ország sem előz meg, amelynek területe kisebb volna Romániánál (egyébként a legnagyobb termelők — sorrendben — a Szovjetunió 71 000 000 tonnával, a Kínai Népköztársaság kb. 33 000 000-val, az Amerikai Egyesült Államok kb. 30 000 000-val, Kanada 15 000 000-val).

— *Árpából* még a 30. helyen sem állunk évi kb. 400 000 tonnás termelésünkkel, s ez meg is látszik állattenyésztésünkön, mert például a háromszor kisebb területű Dánia közel kilencszer annyi árpát termel, mint mi.

— *Zabból* helyzetünk még kedvezőtlenebb, s zabtermésünk az utóbbi 30 évben negyedére csökkent (most 120 000 tonna körül mozog, ugyanakkor az Amerikai Egyesült Államok termése 15 000 000 tonna, de rajta kívül még 9 ország termel 1 000 000 tonnánál többet).

— *Kukoricából* a 8. helyen állunk, s Európában csak Jugoszlávia előz meg bennünket, de még így is a világtermelés 2,2%-át adjuk, míg az Egyesült Államok 42,4%-át, a Szovjetunió 10,8%-át, Mexikó 2,7%-át.

— *Burgonyából* az európai államok közül is 10 megelőz bennünket, köztük a kis Hollandia is; a mi évi 2,6—2,7 millió tonnás termelésünkkel szemben például Lengyelország 38 millió, az NSZK 25, Franciaország és az NDK 13 millió tonnát termeszt; mi a világtermelésnek pontosan 1%-át adjuk.

— *Almából* az 1961—1965-ös évek átlagában a világtermelés 0,8%-át termeljük, Bulgária 1,8%-át, Magyarország 1,6%-át.

— Az idén hazánkban volt a borászati világversenly, tehát *szőlőtermesztésünk* al-

talános megbecsülésnek örvend, de mennyiségileg a világ össztermésének 1,7%-át termeljük. (Ezzel kapcsolatosan érdemes megemlíteni, hogy a világranglista első 5 helyén európai országok állanak, s Törökország — ahol vallási okokból a bor fogyasztása jelentéktelen — a szőlőtermesztésben világviszonylatban a 4. helyet foglalja el.)

— *Szarvasmarha-, sertés- és juhállományunk* nem biztosít helyet a világranglista első 15 helyezettje között, ami nem is meglepő, ha az ország összterületét s ezen belül a takarmánytermő területeket vesszük alapul. Az már érdekesebb azonban, hogy a legtöbb szarvasmarhát Indiában (ahol a tehén szent állat), a legtöbb sertést a Kínai Népköztársaságban, a legtöbb juhot Ausztráliában tartják, mert viszont a világ *hústermelésében* az Amerikai Egyesült Államok, a *tehéntej- és vajtermelésben* a Szovjetunió áll az élen, tehát nem azok az országok, ahol a legtöbb hústermelő állatfajt tartják; csupán Ausztrália őrzi első helyét a juhállomány mellett a gyapjútermelésben is, ahol a harmadik helyen — 281 000 tonna termeléssel (a mi 23 000 tonnánkkal szemben.) — Új-Zéland áll.

Tanulmányunk keretei a felsorolt adatok részletesebb elemzését nem teszik lehetővé, annyi következtetés azonban leszűrhető, hogy mezőgazdaságunk kifejezetten gabonatermesztő jellegű (búzából és kukoricából világviszonylatban is számottevő mennyiséget termeszünk), de kívánatos, hogy hektárhozamainkat ezekből is jelentősen emeljük, mert az 1959—1965-ös évek átlagában búzából a hazai hektárhozam 1404, kukoricából 2180 kg volt, ami a legfejlettebb mezőgazdaságú országok termésátlagaihoz viszonyítva még kevés.

Tejtermelésünkben az elméleti potenciális lehetőségek jobbakként, mint amit eddig elértünk, hiszen 1966-ban istállóátlagban csak 1635 liter volt a tejhozam, míg ugyanabban az évben Bulgária 200, Csehszlovákia és Magyarország 400, az NDK 1440 literrel termelt többet, Hollandiában, Belgiumban, Dániában, az NSZK-ban kb. 2000 literrel volt magasabb az egyedi hozam.

Mi egy számosállattól 1965-ben 64 kg húst nyertünk, Bulgária, Anglia, Franciaország és Olaszország 100—110, Lengyelország és az NDK 115, Csehszlovákia, Magyarország és az NSZK 128—140 kg-ot.

Mind a tej-, mind a hústermelésre vonatkozó adatok amellelt szólnak, hogy indokolt mélyrehatóan elemezni azokat az okokat, amelyek a kedvezőbb eredmények elérését gátolják.

Lehetőségek

A lehetőségeket vizsgálva, az eredményeket befolyásoló nagyszámú tényező közül megkísérelünk néhányat kiemelni.

A párt- és államvezetés nem egy esetben rámutatott, hogy a szocialista Románia mezőgazdasága gyors ütemű fejlődésének alapvető feltétele a nagyobb fokú *gépesítés*, a vegyipar termékeinek sokkal szélesebb körű felhasználása — amit sajtónk általában *kemizálásnak* nevez — és végül az *öntözéses gazdálkodás* nagyarányú kiterjesztése. Hogy e három tényező döntő szerepe kétségtelen, azt számos ország példája bizonyítja. A vegyipar három — a mezőgazdaság szempontjából legfőbb — termékcsoportja: a műtrágyák, a növényvédő- és gyomirtószeresek. A műtrágyafelhasználás és a termésátlagok növekedése közötti pozitív összefüggés szemléltetésére egyetlen számsort közlünk. Németországban (1946 után az NSZK-ban) az adatok a következőket mutatják:

Időszak	Gabonafélék termésátlaga tonna/ha	Mútrágya-felhasználás kg/ha	Megjegyzés
1878—1900	1,37	8,2	
1900—1914	1,87	24,4	
1915—1929	1,65	42,8	I. világháború korszaka
1930—1945	1,99	66,6	(visszaesés)
1946—1959	2,57	112,2	
1958—1959	2,90	154,0	

A növényvédő- és gyomirtószerek használatának eredményességéről természetesen nem állhatnak rendelkezésünkre ilyen meggyőző adatok, mert az eredmények felmérésekor sok kívülálló tényező befolyása érvényesül. De azt például a laikus is tudja, hogy ma már eredményesen szőlőt termesztani rendszeres permetezés nélkül nem lehet.

De éppúgy igaz az is, hogy a szocialista mezőgazdasági nagyüzemekben intenzív növénytermesztés magas fokú gépesítés nélkül szintén elképzelhetetlen. E téren a géptervezőknek, a gépgyártó iparnak a legtöbb pótolnivalója főként a zöldsgétermesztésben használható mezőgazdasági gépek és munkaeszközök gyártása tekintetében van.

Mindhárom fő tényező fajsúlyának növelése azonban szorosan összefügg a gazdaságok anyagi teherbíróképességével.

S itt — ha tisztán akarunk látni — nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a szocialista bővített újratermelés törvényei éppúgy érvényesek a mezőgazdaságban is, mint a nemzetgazdaság többi ágában. Ebből a szempontból tekintetbe kell venni a kedvezőtlenebb feltételekkel rendelkező *dombvidéki gazdaságok* hátrányos helyzetét, ami idővel csak fokozódhat: vagyis a dombvidéki és síkvidéki gazdaságok gazdasági ereje közötti különbségek az előbbiekre hátrányára egyre növekszenek. Ez oda vezet, hogy a tagságnak a termelőszövetkezetből származó jövedelme gazdaságként gyakran nagyon eltérő lesz. Ez pedig már komolyabb társadalmi problémákat vet fel. Ezért megoldásra vár az a feladat, hogy a mostohább természeti, főként hátrányosabb terepviszonyokkal rendelkező dombvidéki termelőszövetkezetek beruházási lehetőségeit miként lehetne gyorsabb ütemben fokozni, s beruházásaikat — akár saját alapjaikból, akár állami hitelekből származnak — miként lehetne gazdaságilag hatékonyá tenni.

Korszerűen gazdálkodni a feladatok színvonalán álló szakismeretek nélkül ma már nem lehet. És itt — anélkül, hogy vulgarizálni akarnánk — rá kell mutatnunk: mindaddig, amíg egy állatgondozóval nehéz megértetni, hogy a fehérjéknek milyen döntő szerepük van az állatok termelésében, növekedésében, amíg egy mezei brigádos — több éves e minőségbeli működés után — nem tud különbséget tenni a rovarirtószert és a gyomirtószert között (márpedig ez nem ritka jelenség), addig mindmennyi anyagi ráfordítás mellett sem várhatunk az erőfeszítésekkel arányban álló eredményeket. Azt hiszem, struccpolitika volna azzal állatni magunkat, hogy a termelőszövetkezetek brigádosai, állatgondozói és más állandó munkahelyen tevékenykedő dolgozói a mezőgazdasági tömegoktatás útján megszerzették a szükséges szakismereteket. Az igazság ugyanis az, hogy a szakmai műveltség megszerzéséhez nem elég a passzív jellegű tanulás (tanfolyamok — hiányzásokkal bőven tarkított — végighallgatása), hanem *olvasni is kell*, saját indíttatásból, tudásszomjából, a művelődés szükségességének felismeréséből, önkéntesen is. Ma a mezőgazdasági termelőszövetkezetek zömében még az agrármérnök az egyetlen képezett szakember, s úgyszólván

teljesen hiányzanak a középfokú és szakiskolai képzettségű „áttételek“ a szövetkezeti tagok felé.

De nem elhanyagolható az eredményességet befolyásoló tényezők közül a termelőszövetkezeti tagok munkához való viszonyulása, magatartása, erkölcsi szemlélete sem. Illetékes tényezők állandóan keresik e lényeges kérdés megoldásának legrövidebb útjait, ez azonban eddig főként az anyagi érdekelttség fokozásának legkülönbözőbb formában való alkalmazására korlátozódott. Ennek túlhajtása pedig nemegyszer az egyéni anyagi érdekeknek minden más érdek fölé helyezésében nyilvánul meg, aminek a gazdaság — és az egészséges közszellem — nem hasznát látja, hanem kárát vallja.

Több ízben említettük, hogy állattenyésztésünk perspektíváinak javításához feltétlenül meg kell oldani a takarmányozás egyik kiütközését: a bőségesebb fehérjeellátást. Erre sok mód kínálkozik. Ezek egyike a halliszt széles körű felhasználása. Ma korszerű tengeri halászhajó-flottánk van, amely a halban gazdag óceánokat is járja. Feltételezhetően volna lehetőség jelentős mennyiségű hallisztet is gyártani a kevesbé értékes halfajokból.

Másik lehetőség — amivel egyes szomszédos szocialista országok élnek is — a hazai gyártásból és importból származó soványtejpor és írópor nagyobb mérvű felhasználása a takarmányozásban (ez például kitűnően beválik a húsertés nevelésében).

Idevágóan a harmadik lehetőség a melegégyövi országokból származó, aránylag olcsó olajpogácsadarák beszerzése, amire — úgy véljük, anélkül, hogy a vonatkozó külkereskedelmi adatok birtokában volnánk — lenne mód, hiszen az e terméket exportáló országok zöme a fejlődő országok közül kerül ki s — deviza felhasználása nélkül — ipari, elsősorban gépxporttal is kiegyenlíthető, vagyis az árucere kompenzációs alapon is megoldható volna.

A mezőgazdasági kutatásnak, az agrárszociológiának, a társadalomlélektannak, az agrárgazdaságtannak, a mezőgazdasági árpolitikának, a gazdaságtörténetnek, a tudományos munkaszervezésnek, a mezőgazdasági pénzügyi és hitelpolitikának, az általános és szakmai művelődésügyi politikának, az üzemgazdaságtannak tehát még akad tennivalója a maga munkaterületén, hogy fokozatosan, biztos alapokon továbblendítsék a fejlődést.

Nagy Miklós

*Benkő Mrazek
Berta rajza*

